

העברה בין-דורית של התנהגות פילנתרופית בקרב משפחות תורמים עשירות בישראל

המרכז לחקר החברה האזרחית והפילנתרופיה בישראל

פרופ' הלל שמיד | ד"ר חנה שאול בר ניסים | פרופ' רונית ניראל

העברה בין-דורית של התנהגות פילנתרופית בקרב משפחות תורמים עשירות בישראל¹

פרופ' רונית ניראל

ד"ר חנה שאול בר ניסים

פרופ' הלל שמיד

המרכז לחקר החברה האזרחית והפילנתרופיה בישראל

יולי 2018

---

1 מחקר זה נערך בעזרת מימון הנדיב של ארגון "שיתופים", קרן גנדיר והקרן המשפחתית על שם תד אריסון. אנו מודים להם על תמיכתם.

תקציר

המאמר מציג ממצאים ממחקר על העברה בין-דורית של ערכים והתנהגות פילנתרופית בקרב משפחות תורמים עשירות בישראל.

הממצאים העיקריים מראים שהשפעת המשפחה על ההתנהגות הפילנתרופית ההמשכית של בני הדור השני והשלישי גדולה יותר מהשפעת גורמים שונים בסביבה בה מתחנך ופועל דור ההמשך של הנדבנים. לשיח בין חברי המשפחה יש גם השפעה נכרת על ההתנהגות הפילנתרופית של הצאצאים.

המאמר מקדם את ההבנה באשר לתרומה שיש לחינוך לפילנתרופיה, מעורבות בפעילות פילנתרופית והשתתפות בקבלת החלטות על תהליך העברת ערכים פילנתרופים מהורים לצאצאיהם.

מלות מפתח: פילנתרופיה, העברה בין-דורית, מורשת ההורים, תכונות אישיות של ההורים, ארגונים סביבתיים, שיח משפחתי.

הקדמה

מאמר זה בוחן העברה בין-דורית של ערכים והתנהגות פילנתרופיים בקרב נדבנים ישראלים עשירים. העברה בין-דורית כוללת העברה של ערכים, התנהגויות, נורמות וגישות, הן במפורש ובמכוון והן שלא במודע (Jorgenson & Salva, 2010). ההעברה מתרחשת מלמעלה כלפי מטה, מהורים לילדיהם, וכן כלפי מעלה, מילדים להוריהם (Auten & Jouffai, 1996; Einolf, 2017). ההעברה הבין-דורית שנבחנה בעבר עסקה בעיקר בהעברה מן הדורות המבוגרים לצעירים, כפי שקורה למשל בהעברה מסורתית של הון, מעמד חברתי, בחירה צרכנית והתנהגות חברתית (Okumura & Usui, 2015; Schnittker, 2008).

התנהגות פרו-חברתית נלמדת במסגרות שאינן רשמיות, כגון התרבות המשפחתית והקשרים האינטימיים בתוך המשפחה, והיא מתבטאת במגוון דרכים (Caputo, 2009; Ottoni-Wilhelm, 2017). בהקשר זה, ממחקרים שונים עולה שדאגה לזולת איננה עניין מולד, אלא היא נלמדת ומתעצבת על ידי החוויות של חיי המשפחה (Adriani & Sonderegger, 2007; Bekkers, 2009). תיאוריות למידה, כמו למשל התניה אופרנטית, תיאוריית הלמידה החברתית ותיאוריית הקבוצות שימשו מסגרות מקיפות להסברת ההבדלים בין התנהגויות פרו-חברתיות ספונטניות ונקודתיות לבין התנהגויות פרו-חברתיות ארוכות-טווח ובנות קיימא (Penner, Dovidio, Piliavin, & Schroeder 2005).

מחקרים שנערכו לאחרונה התמקדו בהעברה של ערכים דמוקרטיים והשתתפות אזרחית מהורים לילדיהם, אך המחקר על אודות תהליך זה בקרב משפחות המאופיינות בפעילות פילנתרופית ענפה מצומצם בהיקפו (Bekkers, 2007; Einolf, 2017; Quaranta & Dotti-Sani, 2016). משותף למחקרים אלו הרעיון שאלטרואיזם, קשרי שיתוף וכן ערכים הדדית בתוך המשפחה מעודדים העברה של ערכים והתנהגות פרו-חברתיים בין הדורות. העברה זו כוללת התנדבות, השתתפות אזרחית ופילנתרופיה, והיא מושפעת מגורמים רבים, ובהם ארץ מוצא, מגדר ומעמד חברתי-כלכלי של הפרט. גורמים אחרים, כגון סביבה דתית, תרבותית, לאומית ופוליטית, משפיעים גם הם על הזהות הפילנתרופית של הפרט, אך נחשבים משניים בהשפעתם לעומת תפקידה המרכזי של המשפחה בתור סוכנת חברות (Janoski & Wilson, 1995; Settle, Bond, & Levitt, 2011). תהליך ההעברה הבין-דורית של התנהגות פילנתרופית ראוי אפוא לחקירה מעמיקה, בשל הידע המוגבל על הנפשות הפועלות והגורמים החוץ-משפחתיים המשפיעים עליו.

בניסיון למלא חסר זה, המאמר בוחן את תהליך ההעברה הבין-דורית של ערכים פילנתרופיים ושל הגורמים המשפיעים עליו בקרב משפחות ישראליות פילנתרופיות. המאמר מתבסס על ידע שנצבר מחקר הקשרים בין ההתנהגות הפילנתרופית של הורים וסבים לזו של הדורות השני והשלישי, כפי שהיא משתקפת במניעים שלהם לנתינה ולמעורבותם בפעילות נדבנית. הוא חוקר גם את הדרך שבה ערכים פילנתרופיים מועברים ומשפיעים על התנהגות פרו-חברתית של הדורות השני והשלישי.

העברה בין-דורית של התנהגות פרו-חברתית: מצב הידע

מחקרים על העברה בין-דורית בחנו את השפעת ההורים ובני המשפחה על התנהגות פילנתרופית של בני הדורות השני והשלישי, את תפקידם והשפעתם של גורמים סביבתיים, את תהליך ההעברה ואת הממשק בין המעמד החברתי לבין העברה בין-דורית.

השפעת הורים ובני משפחה

העברה בין-דורית מתוארת לעיתים קרובות כהשפעה תורשתית עקיפה, כדרך חשובה להעברת משאבים בין קבוצות גיל לאורך זמן (Lee, 2014). מחקרים הראו כי השפעת הורים על צאצאיהם היא החזקה ביותר בגיל הרך, והיא מוסיפה להתקיים כשהילד גדל. כך למשל, התנדבות ההורים משפיעה על התנדבות צאצאיהם בהווה ובעתיד (Bekkers, 2003; Janoski & Wilson, 1995). בקרב מי שהוריהם פעילים בהתנדבות נמצאו רמות גבוהות יותר של השתתפות אזרחית ופוליטית, ויש סיכוי גבוה יותר שיהיו פעילים בתחום המחאה הצרכנית והגנה על זכויות הצרכן (Zukin, Keeter, 2006; Andolina, Jenkins, & Delli-Carpini, 2006). ממצאי מחקרים מצביעים על כך שבקרב בני נוער שהוריהם מתעניינים בסוגיות פוליטיות וחברתיות יש רמת התעניינות גבוהה יותר בסוגיות דומות ורמות גבוהות יותר של מעורבות אזרחית (Flanagan & Levine, 2010; Osili, Clark, & Bergdoll, 2016). צאצאיהם של הורים שהשתתפו בהפגנות ובתנועות פוליטיות נוטים יותר להשתתף בפעילויות דומות (Fletcher, Elder, & Mekos, 2000; Settle et al., 2011).

לפי תיאוריית מערכות המשפחה (Bowen, 1966), (Family Systems Theory), העברה בין-דורית מתרחשת בין כל בני המשפחה, מפני שכל חלקי המערכת (המשפחה) קשורים זה לזה. משום כך, שינוי בחלק אחד במערכת מחולל שינוי בחלקים אחרים של המערכת, ובכך הוא משפיע על הפרטים במשפחה (Britt, 2016). יתרה מזו, ההשפעה מקושרת לבני משפחה שונים, ובייחוד לסבים, שלהם תפקיד מרכזי בתהליך ההעברה (Hooper, Gurven, & Kaplan, 2014).

לפי תיאוריית הלמידה החברתית (Social Learning Theory) ילדים מחקים את התנהגות הוריהם או מבוגרים משמעותיים אחרים (Bandura, 1977). על פי תיאוריה זו, תהליך הלמידה הוא קוגניטיבי ומתרחש בהקשר חברתי. הורים שמראים אמפתיה רבה יותר לילדיהם, שמעניקים להם חום ואהבה ושקרובים אליהם פיזית ומנטלית כאחד, מחזקים את ההתנהגות הפרו-חברתית של הילדים (Bekkers, 2007; Musick & Wilson, 2008).

השפעת הורים על התנדבות ילדיהם ועל התנהגותם הפילנתרופית נבדלת בין בנים לבנות (Dotti-Sani & Quaranta, 2015; Nesbit, 2013; Paik & Navarre-Jackson, 2011). לרסון והנסן (Larson & Hanssen, 2005) טוענים שהורים מאפשרים לבניהם אוטונומיה רבה יותר בבחירה ובעיצוב של פעילות פרו-חברתית, ולעומת זאת, הם הרבה יותר מעורבים בהתפתחות ההתנהגות הפרו-חברתית של בנותיהם. טיעון זה מסביר ממצאי מחקרים על חשיבותו של מגדר בהטמעת ערכי פילנתרופיה, שלפיהם לנשים יש נטייה חזקה יותר להתנהגות פרו-חברתית מאשר לגברים, כולל אכפתיות ותחושת אחריות לרווחתם של אחרים (Muhammad & Hussaini, 2016; Wiepking, 2012).

תפקידם של גורמים סביבתיים בהעברה בין-דורית

התנהגות פרו-חברתית מושפעת גם מגורמים חברתיים וכלכליים בסביבתו של הפרט (Bakker & de Vreese, 2011; Sapiro, 2004). גורמים אלו הם חלק מתהליך של חִברות ושל למידה מתמשכת, והם משפיעים על ההתנהגות, האמונות והפעילות של מבוגרים ושל ילדיהם. אלו מושפעים מערכים חברתיים, פוליטיים, תרבותיים ודתיים (Gullestad, 1996) המוצאים ביטוי בהתנהגותם האזרחית ובמחויבותם החברתית (Albanesi, Cicognani, & Zani, 2007). כך למשל, העברת ערכים ונורמות יכולה להתעצב לאורך זמן על ידי המגמות הכלכליות והדמוגרפיות הלאומיות (Frankenberg, Lillard, & Willis, 2002) וכן על ידי מוסדות חברה וחינוך, כגון בתי ספר, תנועות נוער וכן ארגוני מתנדבים וארגונים קהילתיים (Agard, 2002; McDougale, McDonald, McIntyre-Miller, & Xu, 2017; Sapiro, 2004). מחקרים מעידים שלמעורבות מבוגרים בקהילה ובבית הספר יש השפעה חיובית על רמת ההתעניינות הפוליטית בקרב ילדיהם ועל רמת ההתנהגות האלטרואיסטית בקרב ילדים (Matthews, Hempel, & Howell, 2010; Verba, Scholzman, & Brady, 1995) האזרחית (Andolina, Jenkins, Zukin, & Keeter, 2003). תהליך זה מכונה גם העברה אופקית (horizontal transmission), (Ottoni-Wilhelm et al., 2017). ממצאי מחקרים תומכים בטיעון זה ומצביעים על כך שככל ששיעורי ההשתתפות של צעירים במסגרות קהילתיות רשמיות ובלתי רשמיות גבוהים יותר, כך הם צוברים יותר ידע, כישורים ויכולות למלא תפקידי הובלה בקהילתם (Chiessi, Cicognani, & Sonn, 2010). יתר על כן, במידה מסוימת, ארגוני קהילה משקפים את הערכים והנורמות הפילנתרופיים בקהילה המקומית (Quaranta & Dotti-Sani, 2016).

תהליך ההעברה הבין-דורית

על פי ההסבר שמספקת גישת הלמידה החברתית להעברה בין-דורית, תהליך זה מתרחש באמצעות סוגים שונים של מודלי גירוי (stimulus modeling). הסוג הראשון הוא מודל חי שבו אנשים מציגים את ערכיהם האישיים, גישותיהם וההתנהגות הרצויה מבחינתם (Matthews, Hempel, & Howell, 2010; Steinberg & Wilhelm, 2003).

הסוג השני של מודל הגירוי כולל יצירת שיח בין בני משפחה, ובו תיאורים מילוליים מפורטים של ההתנהגות הרצויה (Andolina et al., 2003; Zukin et al., 2006). על פי המחקרים, שיח בין בני המשפחה המבטא את ערכיהם החברתיים והאזרחיים של ההורים משפיע על תרומת ילדיהם לארגוני מתנדבים וארגונים שאינם למטרות רווח (Gallo & Gallo, 2001; Ottoni-Wilhelm et al., 2017). הסוג השלישי הוא מודל המבוסס על סמליות (Bekkers, 2007), המצריך למשל את קיומן של מסגרות רשמיות כגון קרנות משפחתיות. מסגרות אלו ממסדות את פעילותה הפילנתרופית של המשפחה, ויש להן תפקיד חשוב בפיתוח, בשימור ובחיזוק של ערכים והתנהגויות פילנתרופיים בקרב בני הדור הצעיר (Rahmin-Silberstein, 2009). שילוב בני משפחה בפעילות נדבנית ממוסדת ומאורגנת חושף אותם למורשת ולמסורת של נתינה וכן לאחריות הכרוכה בשימור וטיפוח של ההון המשפחתי. נוסף על כך, מוסדות אלו מאפשרים לבני משפחה לרכוש כישורים אישיים וטכניקות ניהול מתקדמות הנדרשות בעולם העסקים (Eichenberger & Johnson, 2011; Ward, 2009).

חשוב מכול, פילנתרופיה משפחתית ממוסדת מאפשרת העברת הון חברתי בין הדורות, בכך שהיא מאפשרת לבני משפחה להיות בקשר זה עם זה ולעבוד למען מטרה משותפת (Breeze, 2009; Schwass & Lief, 2008).

הסוג הרביעי של מודלי גירוי קשור בהשפעה העקיפה של בני משפחה, שתרבות המשפחה והאווירה בה מניעות אותם לנתינה למטרות חברתיות ולעזרה לזולת (Nesbit, 2013). האקלים, המנטליות והמסורת המשפחתית של נתינה לאורך זמן יוצרים כולם יחד אווירה של נתינה בקרב בני המשפחה ובקרב בני הדורות השני והשלישי לנתינה פילנתרופית.

מעמד חברתי והעברה בין-דורית

למעמד חברתי, השתייכות דתית, ארץ מוצא וגורמים נוספים המשפיעים על המעמד החברתי יש תפקיד חשוב בעיצוב חוויותיהם של ילדים, עמדותיהם והתנהגותם (Acock, 1984). מכאן עולה שהרקע ההשכלתי של ההורים, מעמדם הכלכלי ומעמדם החברתי הם מרכזיים בניסיון לחזות את ההשתתפות הפעילה של צאצאים בוגרים בארגוני מתנדבים ובפעילות פילנתרופית. גורמים אלו מספקים לילדים הזדמנות וגישה לרשתות חברתיות המקדמות נתינה, התנדבות וטיפוח הון אנושי. מחקרים מעידים שילדיהם של הורים אמידים ומשכילים נוטים להיות משכילים מאוד בעצמם, ובדומה להוריהם, נוטים יותר להתנדב (Mustillo et. al., 2004). יכולתם של ההורים להציע עזרה מעשית המקדמת התנהגות פרו-חברתית, כגון הסעת הילדים לפעילויות חברתיות, מימון יוזמות פילנתרופיות של הילדים ומתן הזדמנות לילדים להשתתף באירועים טקסיים מעודדת אותם להתנהגות פרו-חברתית (Dotti-Sani & Quaranta, 2015; Quaranta & Dotti-Sani, 2016). בד בבד, אי-יציבות בהכנסת המשפחה, בנקודות זמן מסוימות בהתבגרות הילדים, משפיעה על נתינתם והתנדבותם כשהם נעשים מבוגרים (Bandy & Wilhelm, 2007). מחקרים גילו גם שהורים דתיים משפיעים על נתינת ילדיהם ועל דפוסי ההתנדבות שלהם יותר מאשר הורים חילונים (Brown, Srivastava, & Taylor, 2012). ממצאים אלו תואמים את הטיעון שרמות התנדבות הן בדרך כלל גבוהות יותר בקהילות דתיות מאשר בקהילות חילוניות (Caputo, 2009; Herzog & Mitchell, 2016).

לסיכום, מחקרים מעידים שההשפעה הרבה ביותר על ההתנהגות הפרו-חברתית של ילדים מקורה בהתנהגות ובערכים האלטרואיסטיים של משפחתם וכן בגורמים הסביבתיים, ובהם בית הספר, תנועת הנוער וארגוני מתנדבים (Hayoz, Klostermann, Schmid, Schlesinger, & Nagel, 2017). התמהיל בין השפעת המשפחה להשפעת הסביבה יכול להשתנות מתרבות לתרבות ובהקשרים שונים - ביטוי של הבדלי ערכים ואמונות וכן הבדלים בין מערכות ממסדיות חברתיות, פוליטיות ותרבותיות (Bekkers, 2005). במאמר זה אנו בוחנים השפעות אלו במטרה להעשיר את הידע המוגבל והעדויות המעטות על ידי הצגת ממצאים ממחקר שבחן העברה בין-דורית של התנהגות וערכים פילנתרופיים בקרב נדבנים עשירים בישראל.

מטרות המחקר

בהתבסס על סקירת מצב המחקר בעת כתיבת שורות אלו, מאמר זה שואף לבחון את ההשפעה של המשפחה הגרעינית ושל סביבות מוסדיות וחברתיות על ההתנהגות והערכים הפילנתרופיים של הדורות השני והשלישי של נדבנים ישראלים עשירים, בדגש על שאלות אלו: מה הם מניעיהם לנתינה של ההורים והסבים, כמו גם של צאצאיהם? מה הם היחסים בין מניעיהם לנתינה של ההורים והסבים לבין מניעיהם של צאצאיהם? מהי השפעת השיח המשפחתי על העברה בין-דורית של התנהגות וערכים פילנתרופיים? כיצד משפיעים משפחה וגורמים סביבתיים על תהליך ההעברה הבין-דורית?

שיטת המחקר

המתודולוגיה התבססה על גישת מחקר משולב (mixed methods approach) ונעשה שימוש בשיטות איכותניות וכמותיות. במאמר זה אנו מדווחים רק על הממצאים הכמותיים, המבוססים על שאלון שחולק לבני הדורות השני והשלישי במשפחות ישראליות עשירות ופילנתרופיות. הנתונים הכמותיים מספקים לנו ידע על העברה בין-דורית של התנהגות פילנתרופית בכלל, וכן ידע על היחסים בין משתנים דמוגרפיים (השכלה, גיל ומין) לבין השפעת הורים וסבים על המניעים והתחומים של נתינה בקרב בני משפחה מהדורות השני והשלישי שהתראינו למחקר זה. נוסף על כך, הנתונים הכמותיים מספקים תובנות אשר להשפעת משפחה לעומת השפעת סביבה על הדורות השני והשלישי, האינטנסיביות והדפוסים של השיח במשפחה והשפעת השיח במשפחה על המשכיות ההתנהגות הפילנתרופית של הדורות השני והשלישי.

אוכלוסיית המחקר

אוכלוסיית המחקר הייתה מורכבת מישראלים שמגדירים את עצמם פילנתרופים או משקיעים חברתיים והם צאצאים, בני הדורות השני והשלישי, לנדבנים ילידי ישראל או ארצות אחרות. הנדבנים שנכללו באוכלוסיית המחקר עסקו בהיקף נרחב של פעילות פילנתרופית בישראל ותרמו לפחות אחוז אחד מהכנסותיהם השנתיות למגוון מטרות ותחומים, כגון רווחה, בריאות, חינוך, השכלה גבוהה, אומנות, תרבות ודת.

הדגימה הייתה תכליתית ומדגם הפילנתרופים נלקח מרשימה של תורמים ישראלים שהחוקרים יצרו במחקריהם הקודמים. החוקרים השתמשו בשיטת כדור השלג כדי להרחיב את הרשימה, ואיתרו פילנתרופים נוספים שמשותפי המחקר מסרו להם את שמותיהם. נבחרו נדבנים בני הדורות השני והשלישי שזוהו כפילנתרופים הממשיכים את מסורת הפילנתרופיה של הוריהם וסביהם ושעוסקים ביוזמות פילנתרופיות או משמשים מנהלים של קרנות משפחתיות. פנינו ל-46 פילנתרופים וקיבלנו שאלונים מלאים מ-36 מהם. 10 סירבו לענות לשאלון בשל חוסר עניין, היעדר זמן או סיבות אחרות. 81% מאוכלוסיית המחקר נולדו בישראל (56% גברים ו-44% נשים); 72% הגדירו עצמם יהודים שאינם שומרי מצוות; 89% היו נשואים והורים לילדים; גילם הממוצע היה 49, ו-84% היו בעלי תארים בהשכלה גבוהה.

כלי המחקר

הכלי העיקרי היה שאלון שהורכב משאלות סגורות בלבד. המשתתפים סיפקו מידע סוציו-דמוגרפי וכן פרטים על תפיסותיהם את המורשת והמסורת הפילנתרופית של משפחתם. באופן ספציפי נשאלו על המידה שבה המשיכו הוריהם את הפעילות הפילנתרופית של סביהם, על הגיל שבו נחשפו לפעילות פילנתרופית, על קיומו של שיח משפחתי על פילנתרופיה במסגרות בתוך המשפחה ומחוצה לה, על תחומי הנתינה של ההורים ושל הצאצאים, על מניעיהם של ההורים והילדים לנתינה, על ההורים בתור מודל חיקוי לפילנתרופיה פעילה, על מידת המעורבות של הצאצאים בהחלטות הפילנתרופיות של המשפחה למגוון מטרות, על ההשפעה של גורמים סביבתיים על נתינה, על דרכי נתינה ועל מקורות ההון.

ניתוח נתונים

בגלל המדגם הקטן יחסית במחקר זה החלטנו להשתמש במבחנים א-פרמטריים שאינם מניחים התפלגות נורמלית של הנתונים. השתמשנו במבחן מאן-וויטני-וילקוקסון כדי להשוות מדדי תוצאה בין שתי תת-קבוצות, ובמבחן קרוסקל-ווליס לצורך השוואות בין שלוש או יותר תת-קבוצות. כדי להעריך את הקשרים בין מדדים השתמשנו במקדם המתאם של ספירמן (r_s).

ממצאים

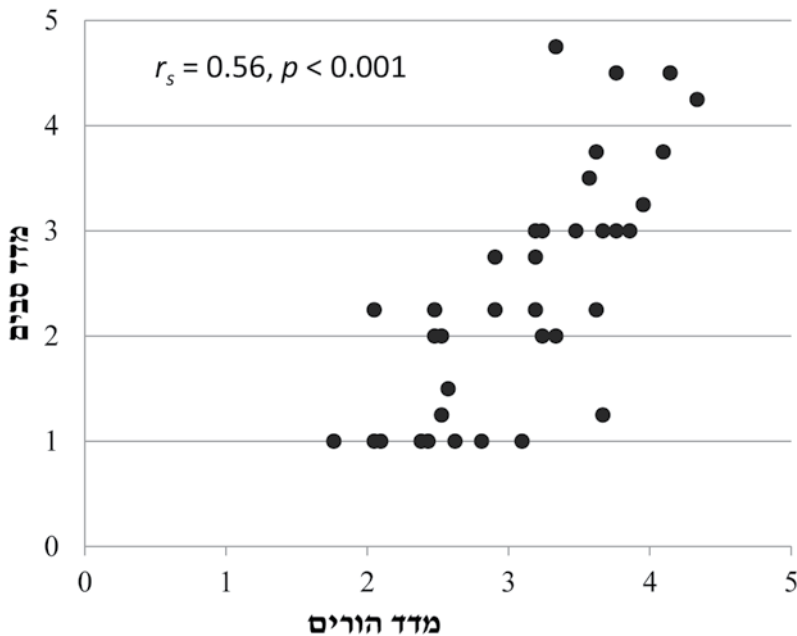
ראשית בחנו את השפעת ההורים והסבים על ההתנהגות וההמשכיות הפילנתרופיות של נתינה בדורות השני והשלישי. לוח 1 מציג את הממוצע, סטיית התקן וערך- p של המדדים הכלולים, שנבנו משאלות על השפעת ההורים והסבים. המדד על אודות הסבים הורכב משאלות העוסקות בפעילות פילנתרופית של הסבים מצד האם ומצד האב. המדד להורים נוצר משאלות העוסקות ברקע הפילנתרופי ובניסיון-עבר בפעילות פילנתרופית.

לוח 1: הקשר בין מדדי השפעה של הורים וסבים ומשתנים סוציו-דמוגרפיים

סבים			הורים				
ערך ק	סטיית תקן	ממוצע	ערך ק	סטיית תקן	ממוצע	N	
	1.14	2.42		0.97	3.41	36	מדד כולל
השכלה							
	1.23	2.38		1.06	3.31	26	תואר ראשון, תואר שני
	0.94	2.50		0.88	3.67	5	תואר שלישי
0.84 ¹	1.32	2.50	0.77 ¹	0.25	3.94	3	אחר
גיל (שנים)							
	0.98	3.07		0.65	3.71	14	40-25
	0.92	2.02		1.24	3.24	14	64-41
0.01 ¹	1.32	1.97	0.41 ¹	0.89	3.19	8	85-65
מין							
	1.39	2.23		1.06	3.28	20	זכר
0.14 ²	0.69	2.66	0.38 ²	0.84	3.58	16	נקבה

1. מבחן קרוסקל-ווליס
2. מבחן מאן-וויטני-וילקוקסון

הלוח מראה שהשפעת הורים וסבים הולכת וקטנה עם הגיל של בני הדור השלישי. עבור הורים, הממוצע יורד מ-3.71 בקרב בני 40-25 ל-3.19 בקרב בני 65-85, ועבור סבים, הממוצעים הם 3.07 ו-1.97 בהתאמה, בסולם ליקרט, שבין 1 (נמוך מאוד) ל-5 (גבוה מאוד). ככל שבני הדורות השני והשלישי היו מבוגרים יותר כך ציינו פחות שהוריהם וסביהם השפיעו עליהם. השפעת ההורים והסבים נמצאה גבוהה יותר בקרב נשים מהדור השלישי מאשר בקרב גברים מהדור השלישי (3.58 ו-2.66, בהתאמה). השוואה בין רמות ההשפעה בשני המדדים מראה שהשפעת ההורים הייתה גדולה מזו של הסבים ($M = 3.41, SD = 0.9$; $M = 2.42, SD = 1.14$; $p < 0.001$). נוסף על כך, מתאם חיובי מובהק נמצא בין מדדי השפעה של הורים וסבים ($r_s = 0.56, p < 0.001$), כפי שאפשר לראות בתרשים 1.

תרשים 1: הקשר בין מדדי השפעת ההורים והסבים (N=36)

שנית, רצינו לבחון את המניעים לנתינה בקרב בני הדור הראשון בהשוואה למניעי צאצאיהם, וכן את הקשר בין מניעים אלו. ממצאים על היחסים בין מניעי ההורים לנתינה ובין מניעי צאצאיהם מוצגים בלוח 2.

לוח 2: הקשר בין מניעי הנתינה של ההורים לבין מניעי צאצאיהם

מניעי הדורות השני והשלישי						ממוצע*	מניעי הדור הראשון*
נתינה בחזרה לחברה	אירוע מכונן	מעמדיים	אישיים	שיקולי מס	חברתיים		
3.75	2.67	1.39	3.92	1.39	4.11		ממוצע ²
1.54	1.77	0.69	1.42	0.77	1.37		סטיית תקן
0.09	-0.11	*-0.29	-0.08	0.19	***0.72	0.49	0.64
0.17	0.09	0.01	-0.08	*0.29	0.08	0.28	0.08
-0.24	-0.18	0.01	0.26	-0.16	**0.37	0.50	0.58
0.25	0.24	-0.15	-0.10	***0.51	0.01	0.23	0.06
** -0.46	-0.21	-0.25	0.06	-0.07	-0.01	0.35	0.14
*0.30	-0.04	0.05	-0.27	0.13	-0.14	0.48	0.67

* הממוצע חושב בעבור משתנה בינארי (0 או 1) | ² הממוצע חושב בעבור תוצאות 1-5 בסולם ליקרט | **p < 0.01, ***p < 0.05, *p < 0.10

מניעי הצאצאים (בשורות) ומניעי ההורים (בטורים) מסודרים באופן שהתאים באלכסון (במסגרות) מעידים על אותם מניעים בשני הדורות. מדדי ההורים חושבו לפי סולם ליקרט של חמש נקודות, ואילו מדדי הצאצאים היו בינריים (0 או 1). הלוח מראה מתאם מובהק בין התנהגות הורים וצאצאים במה שקשור במניעים חברתיים, מניעים הקשורים בשיקולי מס ונתינה בחזרה לחברה. מניעים חברתיים ונתינה בחזרה לחברה היו דומיננטיים אצל ההורים ($M=4.11$ ו- 3.75 , בהתאמה) ואצל הצאצאים (64% ו-67% העידו על מניעים אלו, בהתאמה), ואילו מניעים הקשורים בשיקולי מס קיבלו דירוג נמוך הן מן ההורים והן מן הצאצאים. הלוח מראה גם מתאם חיובי של מניעים אישיים וכן מתאם שלילי בכל הקשור במעמד ובאירוע מכונן. ואולם, קשרים אלו לא היו מובהקים מבחינה סטטיסטית. נוסף על כך הלוח מראה כמה מתאמים א-סימטריים ספורדיים. למשל, בין מניעי המעמד החברתי של ההורים לבין המניעים החברתיים של צאצאיהם היה מתאם שלילי, אבל לא נמצא מתאם בכיוון ההפוך. כמו כן נמצא מתאם בין מניעים הקשורים בשיקולי מס בקרב ההורים לבין מניעי המעמד החברתי ($r_s=0.51$).

שלישית, רצינו לבחון איך מורשת הנתינה של ההורים משפיעה על מניעי צאצאיהם לנתינה. מורשת ההורים הוגדרה: רקע פילנתרופי ופעילות פילנתרופית של הורים וסבים; עד כמה ההורים ממשיכים במסגרת היחידה המשפחתית את מסורת הסבים של פילנתרופיה ושל חינוך לנתינה; ההורים בתור מודל לחיקוי; והשפעת תכונות האישיות של ההורים על הצאצאים.

לוח 3: מתאם ספירמן בין מורשת ההורים לכן מניעי הצאצאים לנתינה

דת	חינוך בבית	מורשת	לחץ	נתינה בחזרה לחברה	ארוע מכוון	מעמד	אישים	עסקים	שוקולי מס	חברתיים	סטיות תקן	ממוצע	מורשת ההורים
1.56	4.08	4.03	1.25	3.75	2.67	1.39	3.92	1.25	1.39	4.11			ממוצע
1.18	1.13	1.38	0.60	1.44	1.77	0.69	1.42	0.73	0.77	1.37			סטיות תקן
0.13	0.25	**0.42	-0.08	0.26	0.03	-0.05	0.23	** -0.37	-0.06	0.18	0.75	3.67	מדד כולל
-0.11	0.03	0.08	-0.08	0.12	-0.17	-0.02	0.05	-0.15	0.00	0.04	1.77	3.19	רקע האם בפילנתרופיה
0.12	0.04	0.01	-0.13	-0.12	0.04	-0.08	0.24	*** -0.44	-0.01	0.13	1.47	3.89	רקע האב בפילנתרופיה
-0.09	0.17	0.28	0.03	0.20	0.06	0.08	0.06	-0.21	0.12	0.13	1.45	3.72	הפעילות הפילנתרופית של האם
0.26	0.04	0.14	-0.08	-0.07	0.04	0.12	0.33	-0.31	0.05	0.04	1.35	4.19	הפעילות הפילנתרופית של האב
-0.11	0.26	0.24	-0.09	0.19	0.19	-0.15	-0.18	-0.25	-0.17	0.04	1.72	2.47	האם ממשיכה את הוריה
0.24	-0.11	0.05	-0.07	0.08	0.10	-0.25	0.02	** -0.40	-0.05	**0.34	1.80	3.00	האב ממשיך את הוריו
0.05	***0.52	***0.46	-0.14	0.21	0.11	-0.05	0.27	0.04	* -0.28	-0.24	1.32	3.72	בבית - חינוך לנתינה
*0.29	**0.37	***0.43	0.02	0.22	0.14	0.10	***0.42	* -0.31	-0.01	-0.24	0.99	4.36	הורים הם מודל לחיקוי
0.10	**0.35	***0.66	-0.01	0.14	-0.08	-0.04	**0.38	-0.14	-0.01	0.08	1.06	4.31	השפעת תכונות ההורים

p < 0.10, **p < 0.05, ***p < 0.01*

מתאם חיובי מובהק נמצא בין המדד הכולל של מורשת ההורים ובין מניעי נתינה אחדים של הצאצאים. המתאם החזק ביותר היה עם המניע של המשך המורשת המשפחתית ($r_s = 0.42$, $p = 0.01$). מתאמים חלשים יותר ולא מובהקים נמצאו עם החינוך בבית, נתינה בחזרה לחברה ומניעים אישיים. בחינת הפריטים המרכיבים את מדד מורשת ההורים מראה ששימוש בהורים בתור מודל לחיקוי וכן תפיסת הצאצאים את תכונות האישיות של הוריהם היו מדורגים במקום גבוה, והיה מתאם חיובי ומובהק בין אלו ובין מניעים אישיים, מורשת ההורים וחינוך בבית; בין שימוש בהורים בתור מודל לחיקוי ובין מניעים דתיים היה מתאם חיובי. בין מניעים עסקיים ובין המדד הכולל של מורשת ההורים היה מתאם שלילי ($r_s = -0.37$, $p = 0.03$), בעיקר בשל המתאמים השליליים בין מניעים עסקיים ובין המשך הפעילות הפילנתרופית של ההורים ובין שימוש בהורים בתור מודל לחיקוי בקרב בני הדור השלישי. כלומר, בדור הממשיך את המורשת המשפחתית של נתינה פילנתרופית לא השפיעו מניעים עסקיים על ההחלטה לעסוק בפילנתרופיה.

רביעית, רצינו לבחון את רמת השיח המשפחתי על פילנתרופיה ואת הקשר בין שיח ההורים לשיח צאצאיהם על פילנתרופיה. לוח 4 מראה את התפלגות רמת השיח בבית ההורים בדורות השני והשלישי של פילנתרופיה, לפי מאפיינים סוציו-דמוגרפיים.

לוח 4: התפלגות השיח המשפחתי בבית ההורים, לפי משתנים סוציו-דמוגרפיים

	בין הוריק		בינך ובין הוריק		בין הוריק וסביך		בינך ובין סביך	
	ממוצע משוקלל	סטיית תקן	ממוצע משוקלל	סטיית תקן	ממוצע משוקלל	סטיית תקן	ממוצע משוקלל	סטיית תקן
השכלה								
תואר ראשון / תואר שני	2.73	1.32	3.12	1.22	2.08	1.35	1.46	0.84
תואר שלישי	4.20	1.17	3.57	1.77	2.40	1.74	1.20	0.40
אחרת/מקצועית	3.80	1.47	2.80	1.17	2.60	1.82	2.60	1.36
מין								
זכר	2.55	1.24	3.20	1.25	1.80	1.29	1.65	0.86
נקבה	3.25	1.64	3.96	1.59	2.69	1.53	1.75	1.09
קבוצת גיל								
25-40	3.72	1.53	3.79	0.94	3.21	1.26	2.00	1.13
41-64	2.71	1.16	3.43	1.24	1.86	1.41	1.50	0.90
65-85	2.63	1.32	1.75	0.83	1.00	0.00	1.00	0.00

הלוח מראה שיותר משתתפים עם תואר דוקטור מאלו שיש להם תארים אחרים דיווחו כי רמת השיח על פילנתרופיה בין הוריהם הייתה גבוהה ($M = 4.20$, $SD = 1.17$) וכי הייתה להם רמה גבוהה יחסית של שיח עם הוריהם ($M = 3.57$, $SD = 1.77$). ואולם, הם דיווחו כי רמת השיח בין ההורים

לסבים הייתה נמוכה ($M = 2.40, SD = 1.74$), כשם שהייתה רמת השיח שלהם עצמם עם סביהם ($M = 1.20, SD = 0.40$). הנשים דיווחו שהייתה רמה ממוצעת של שיח על פילנתרופיה בין הוריהן ($M = 3.25, SD = 1.64$) ושרמת השיח שלהן עצמן עם הוריהן הייתה גבוהה ($M = 3.96, SD = 1.59$), ולעומת זאת רמת השיח בין הוריהן לסביהן הייתה נמוכה, כמו זו שבינן לבין סביהן. השוואה עם קבוצת הגיל השנייה מראה שיותר משתתפים צעירים (בגילים 25 עד 40) דיווחו שרמת השיח בין הוריהם, כמו זו שביניהם לבין הוריהם, הייתה בינונית עד גבוהה. ואולם, רמת השיח בין ההורים לבין הסבים, כמו זו שבינן המשתתפים לבין הסבים, הייתה נמוכה בכל קבוצות הגיל. בחנו גם את התפלגות השיח על פילנתרופיה אצל הורי הדורות השני והשלישי של פילנתרופים, במערכים משפחתיים שונים (לוח 5).

לוח 5: התפלגות השיח על פילנתרופיה אצל הורי הדורות השני והשלישי של פילנתרופים, לפי משתנים סוציו-דמוגרפיים

במשפחה המורחבת		בחופשות		בארוחות משפחתיות		
סטיית תקן	ממוצע משוקלל	סטיית תקן	ממוצע משוקלל	סטיית תקן	ממוצע משוקלל	
השכלה						
1.33	2.42	1.07	2.19	1.31	3.12	תואר ראשון/תואר שני
1.47	2.80	0.49	4.60	0.98	4.20	תואר שלישי
0.49	1.40	1.60	1.80	1.41	3.00	אחרת/מקצועית
מין						
1.30	2.25	1.31	2.35	1.35	3.15	זכר
1.37	2.44	1.50	2.63	1.32	3.38	נקבה
קבוצת גיל						
1.40	2.50	1.44	2.64	0.99	3.86	40-25
1.29	2.36	1.23	2.36	1.33	3.07	64-41
1.22	2.00	1.58	2.38	1.41	2.50	85-65
0.50	1.50	0.87	1.50	1.12	2.50	בלי ילדים
1.37	2.44	1.41	2.59	1.34	3.34	עם ילדים/הורים לילדים

ממוצע בסולם שבין 1 (רמה נמוכה) ל-5 (רמה גבוהה)

הלוח מראה שמשתתפים בעלי תואר דוקטור דיווחו על רמה גבוהה יותר של שיח על פילנתרופיה בארוחות משפחתיות מאשר משתתפים אחרים ($M = 4.20, SD = 0.98$; $M = 3.12, SD = 1.31$) לבעלי תארים ראשון ושני, בהתאמה) וכן בחופשות והגים ($M = 4.60, SD = 0.49$) לעומת ($M = 2.19, SD = 1.07$), ואילו רמה נמוכה יותר של שיח דווחה בקרב בני המשפחה המורחבת

גבוהה של שיח על פילנתרופיה בעת ארוחות משפחתיות ($M = 3.38, SD = 1.32$) ועל רמה נמוכה בחופשות ובחגים ($M = 2.63, SD = 1.50$) ובקרב בני המשפחה המורחבת ($M = 2.44, SD = 1.37$). כמו כן, הלוח מראה שמשותפים מקבוצת הגיל הצעירה (25-40) דיווחו כי רמת השיח על פילנתרופיה בארוחות משפחתיות הייתה גבוהה יחסית ($M = 3.86, SD = 0.99$), אבל רמת השיח בחופשות וחגים הייתה נמוכה ($M = 2.50, SD = 1.40$). קבוצות הגיל האחרות (41-64 ו-65-85) דיווחו על רמה בינונית-נמוכה בארוחות משפחתיות ($M = 3.07, SD = 1.41$, בהתאמה) ועל רמה נמוכה של שיח במשפחה המורחבת ($M = 1.50, SD = 0.50$; $M = 2.36, SD = 1.29$, בהתאמה).

בשלב הבא בחנו את הקשר בין השיח על פילנתרופיה בבית ההורים לבין השיח של צאצאיהם עם ילדיהם שלהם (לוח 6).

לוח 6: מתאמי ספירמן בין השיח בבית ההורים לבין השיח בקרב המשפחות של הדורות השני והשלישי

דור שני											
פעילות עם ילדים	שיח משפחתי	משפחה המורחבת	בחופשות	בארחות משפחתיות	בקרב ילדים	עם ילדים	בן זוג	שיח מודד כולל	סטיות תקן	ממוצע	
0.11	0.53	2.50	2.25	3.06	1.86	2.83	3.69	2.70			דור ראשון
0.32	0.51	1.36	1.40	1.31	1.02	1.40	1.26	0.83			ממוצע
0.02	0.09	0.26	0.52	**0.70	-0.18	-0.14	*0.32	**0.41	0.81	2.59	סטיות תקן
0.05	0.20	0.08	**0.36	**0.54	*-0.32	-0.22	0.12	0.17	0.89	2.51	מדד שיח ההורים
0.04	0.11	**0.36	**0.57	**0.63	0.03	0.03	**0.34	**0.51	0.89	2.51	תת-מדד שיח ישיר בבית ההורים
-0.16	-0.02	**0.38	0.00	*0.33	-0.30	-0.20	0.11	0.14	0.84	3.461	תת-מדד שיח בפורום משפחתי בבית ההורים
-0.21	-0.11	0.16	0.10	0.20	-0.18	-0.27	0.08	0.06	0.90	4.36	מדד מורשת משפחתית
*0.31	0.00	0.22	**0.35	**0.55	0.03	0.02	**0.36	**0.45	1.06	4.31	השפעת ההורים בתור מודל לחיקוי
											השפעת תכונות ההורים

*p < 0.10, **p < 0.05, ***p < 0.01

הערה: המדדים הם כדלהלן:

1. מדד שיח ההורים: שיח בין הורים בבית ההורים; שיח בין הדור השני ובין ההורים; שיח בין הורים לסביבה; שיח בין הדורות השני והשלישי לבין הסביבה; שיח בארחות משפחתיות; שיח בחופשות
2. תת-מדד - שיח הורים ישיר: שיח בין ההורים; שיח בין הדור השלישי; ובין ההורים; שיח בין ההורים לסביבה; שיח בין הדור השלישי; ובין הסביבה
3. תת-מדד - שיח בפורום המשפחתי בבית ההורים: שיח בארחות משפחתיות; שיח בחופשות; שיח במפגשים משפחתיים מורחבים.

הלוח מראה מתאם חיובי בין שיח על פילנתרופיה בבית ההורים ובין שיח בבית הדור הבא ($r_s = 0.41$); אפשר לייחסו בעיקר למתאם החיובי בין שיח בבית ההורים לבין שיח עם בן-הזוג וכן שיח בקרב בני המשפחה המורחבת, בעיקר בעת ארוחות משפחתיות ($r_s = 0.70$). בחינת רכיבי המדד ההורי מעידה שמתאם חיובי זה יכול להיות מיוחס לשיח במערכים משפחתיים יותר מאשר לשיח בין הורים לצאצאיהם. יש מתאם בין מאפיינים הוריים לבין המדד הכולל של שיח בבית הצאצא ($r_s = 0.45$). מתאמים שליליים מובהקים נמצאו בין שיח בבית ההורים ובין שיח בקרב צאצאי הדור השלישי.

לבסוף, ביקשנו לבחון את השפעת המשפחה לעומת השפעת הסביבה על העברה בין-דורית של ערכים פילנתרופיים. המושג "משפחה" כלל מורשת משפחתית של נתינה פילנתרופית, הורים המשמשים מודל לחיקוי, מאפייני אישיות ההורים ושיח פילנתרופי בבית ההורים. המושג "סביבה" כלל השפעת מערכים חינוכיים וחברתיים שהדורות השני והשלישי נחשפו אליהם (למשל, בית ספר, תנועת נוער, שירות צבאי ועבודה בארגוני מתנדבים).

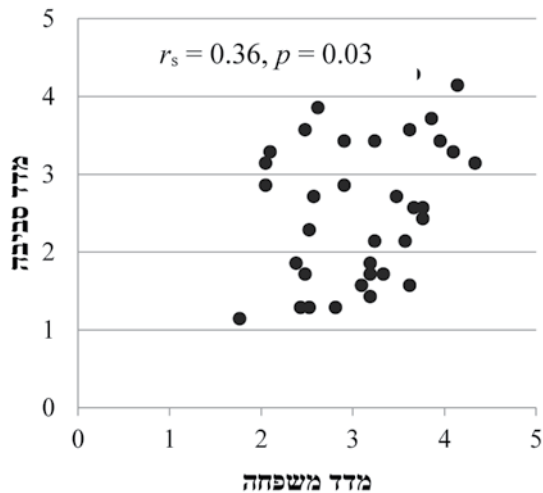
לוח 7 מציג את הקשר בין השפעת המשפחה להשפעת הסביבה על העברה בין-דורית של ערכים פילנתרופיים. מדד המשפחה כלל שאלות שעסקו ברקע ההורים בפעילות פילנתרופית, המשכיות ההורים את מסורת הוריהם, שיח בין הדורות השני והשלישי לבין הסבים, מפגשי המשפחה המורחבת, ארוחות משפחתיות, חינוך לנתינה בתוך היחידה המשפחתית, הורים המשמשים מודל לחיקוי וכן השפעת הבית על התנדבות ונתינה. המדד של גורמים סביבתיים הורכב משאלות בעניין ההשפעה על נתינה, שיש לתנועת הנוער, לבית הספר, לארגוני המתנדבים, למסגרת המקצועית ולשירות הצבאי.

לוח 7: הקשר בין מדדים של השפעת המשפחה, השפעת הסביבה ומשתנים סוציו-דמוגרפיים

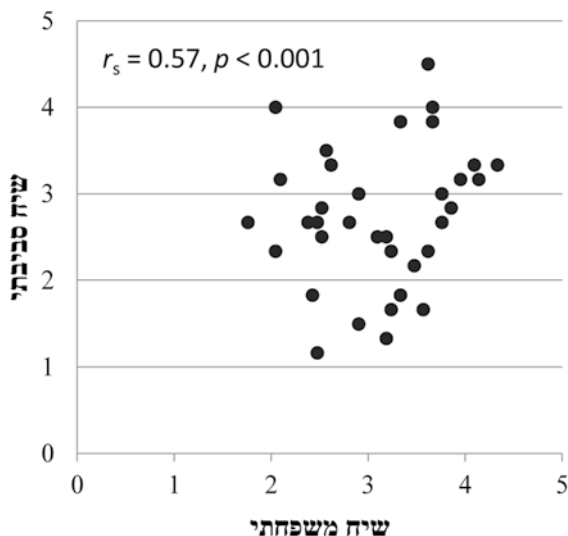
מדד סביבה			מדד משפחה				
ערך- ρ	ממוצע	סטטיית תקן	ערך- ρ	ממוצע	סטטיית תקן	N	
	2.62	0.95		3.11	0.67	36	מדד כולל
השכלה							
	2.55	1.01		3.00	0.68	26	תואר ראשון, תואר שני
	3.09	0.55		3.52	0.61	5	תואר שלישי
0.45^1	2.38	1.23	0.21^1	3.29	0.76	3	אחרת
גיל (שנים)							
	2.72	0.96		3.55	0.45	14	40-25
	2.61	0.85		2.90	0.71	14	64-41
0.87^1	2.46	1.20	0.004^1	2.70	0.50	8	85-65
השכלה							
	2.44	0.96		2.95	0.73	20	זכר
0.17^2	2.86	0.92	0.13^2	3.30	0.54	16	נקבה

1. מבחן קרוסקל-ווליס 2. מבחן מאן-וויטני-וילקוקסון

לא נמצאו מתאמים מובהקים בין השפעת משפחה להשכלה. ואולם, הממוצע של השפעת משפחה היה גבוה בקרב משתתפים עם תואר דוקטור מאשר בקרב אלו שהיו להם תארים אחרים. מתאם מובהק נמצא בין השפעת משפחה לבין גיל: הממוצע של השפעת משפחה היה גבוה בקרב הקבוצה הצעירה של גילאי 25-40 ($M = 3.55, SD = 0.68$) מאשר בקרב קבוצות בגילים 41-64 ו-65-85, בהתאמה). ($M = 2.90, SD = 0.71$ ו- $M = 2.70, SD = 0.50$ משתתפים בגילים 64-41 ו-85-65, בהתאמה). לא נמצא מתאם מובהק בין ההשפעה של משפחה לבין השפעת מין, אף שהממוצע של השפעת משפחה היה גבוה בקרב נשים מאשר בקרב גברים ($M = 3.30, SD = 0.54$ ו- $M = 2.95, SD = 0.73$ לגברים ולנשים, בהתאמה). אשר להשפעה סביבתית, לא נמצא מתאם מובהק בין השפעת משפחה לבין מין. ואולם, המגמות הנזכרות לעיל שנמצאו לגבי השפעת משפחה עלו גם לגבי השפעה סביבתית. השוואה בין שני המדדים מראה שהשפעת המשפחה הייתה חזקה מהשפעת הסביבה ($M = 3.11, SD = 0.67$ לעומת $M = 2.62, SD = 0.95$; Mann-Whitney-Wilcoxon's $p = 0.02$). נוסף על כך היה מתאם חיובי מובהק בין שני המדדים ($r_s = 0.36, p = 0.03$; ראו תרשים 2). לבסוף, נמצא מתאם חיובי גם בין שיח משפחתי לבין שיח בסביבה החברתית והמקצועית בקרב בני הדורות השני והשלישי ($r_s = 0.57, p < 0.001$; ראו תרשים 3).

תרשים 2: הקשר בין מדדי השפעת המשפחה והסביבה

תרשים 3: הקשר בין מדדי שיח משפחתי וסביבתי

דיון וניתוח

ממצאי מחקר זה מראים בבירור שלמרות החשיבות של גורמים סביבתיים, השפעת המשפחה גדולה במידה רבה מזו של הסביבה ושהמשפחה מעצבת את ההתנהגות הפילנתרופית של הדור הבא. במובן זה, ממצאינו תומכים בתוצאות מחקרים שנעשו בארצות אחרות (Bekkers, 2007). ממצאינו מראים שמורשת משפחתית, תכונות אישיות ההורים ותפקיד ההורים בתור מודל חיקוי לצאצאיהם הם הגורמים בעלי השפעה החזקה ביותר על ההעברה וההמשכיות של התנהגות פילנתרופית. בניגוד לכך, למסגרות פורמליות (בתי ספר) ומסגרות שאינן פורמליות (ארגוני מתנדבים) יש השפעה חלשה יחסית על הדורות השני והשלישי. בקשר לכך ייתכן כי מסגרות אלו אינן שמות דגש מספיק על החדרת ערכי הנתינה. ממצאי מחקרנו מעידים שחינוך לנתינה, נוסף על ראיית ההורים בתור מודל לחיקוי, משפיעים על הדור הבא להמשיך את פעילויות הפילנתרופיה של הוריהם. הדבר משתקף גם בהשפעת מניעי הנתינה של ההורים על מניעי הנתינה של הדורות השני והשלישי, בתחומים שונים.

המתאמים החיוביים המובהקים ביותר עם מניעי הדורות השני והשלישי נמצאו בעבור "מניעים חברתיים" של ההורים והמניע "להחזיר לחברה". אלו צוינו בתור מניעים בעלי משמעות שהשפיעו על בני הדורות השני והשלישי להיכנס לעולם הפילנתרופיה. ראוי לציין שהמניע של שיקולי מס והמניע לנהל עסק באמצעות פילנתרופיה לא היו כוחות מניעים אצל בני הדורות השני והשלישי לעסוק בפילנתרופיה. כלומר, הכניסה של צאצאים לעולם הפילנתרופיה איננה מונעת משיקולי מס או מרצון להגדלת הון באמצעות רווחיות של עסק פילנתרופי. ממצא זה תואם ממצאי מחקרים רבים אחרים, ולפיהם המניע לקבלת הטבות מס באמצעות תרומות איננו גורם מרכזי המשפיע על ההחלטה של פילנתרופים לתרום למטרות מסוימות (Benshalom, 2008; Clotfelter, 2007). הערכים המשפיעים על פעילות זו הם אפוא בעיקר אלטרואיסטיים ופחות תועלתניים (Nesbit, 2013).

אשר לשיח משפחתי על פילנתרופיה, הממצאים מעידים שיש לו השפעה מרכזית על ההמשכיות

של פעילות פילנתרופית בדורות השני והשלישי. שיח זה יכול להיות ישיר או עקיף. "שיח ישיר" פירושו שההורים משוחחים בפתיחות עם בניהם ובנותיהם במשפחה הגרעינית ובמשפחה המורחבת על חשיבות הנתינה ועל חוויות חיוביות ושליליות שהיו להם בשנים רבות של עשייה פילנתרופית, למגוון מטרת ואוכלוסיות. "שיח עקיף" מתייחס לשיח שבו ההורים מזכירים למשל השתתפות בטקסים או כנסים שבהם הכירו בפועלם הפילנתרופי והוא אף זכה להוקרה, או למצבים שבהם צאצאים נוכחים באירועים שחושפים אותם לפעילויות של הוריהם.

"שיח עקיף" פירושו גם שדור הצאצאים אמנם נחשף לשיח ההורים זה עם זה, אך אין שיח פתוח וישיר בנושא עם הצאצא, אם כי בבית יש אווירה ותרבות של נתינה (Andolina et al., 2003; Nesbit, 2013). גם במקרה זה, ממצאינו מראים ששיח הצאצאים הוא בעיקר עם הוריהם ופחות עם סביהם. כאמור, סביר ביותר שפילנתרופים בני הדורות השני והשלישי לא הכירו את סביהם, ובכך יש כדי להסביר מדוע לא היה כל שיח ביניהם. ממצאי מחקרנו חשפו גם מתאם חיובי מובהק בין שיח על פילנתרופיה בבית ההורים לבין שיח בבתיהם של בני הדורות השני והשלישי של הפילנתרופים, אף שהשיח היה בעיקר בין ההורים בני הדורות השני והשלישי ולא עם ילדיהם. במילים אחרות, לפילנתרופים בני הדורות השני והשלישי שהשתתפו במחקר לא היה שיח ישיר על פילנתרופיה עם ילדיהם.

מעבר לכך, ממצאי המחקר מראים שהפילנתרופים מהדורות השני והשלישי בעלי השכלה גבוהה וכן נשים ומשתתפים מקבוצת הגיל הצעירה סבורים שהשיח המשפחתי משפיע על המשכיות הפעילות הפילנתרופית. הסבר אפשרי לממצא זה מתייחס למידת ההתעניינות בפילנתרופיה בקרב משתתפים משכילים יותר וכן למידת החשיפה שלהם לפעילות פילנתרופית. טענה אפשרית היא גם שנשים פתוחות, רגישות וקשובות יותר לסיפורי הוריהן, וכך גם צעירים המגששים את דרכם בעולם הפילנתרופיה וצריכים עדיין לגבש את זהותם הפילנתרופית (Bekkers, 2007; Settle et al., 2011).

לממצאי מחקר זה יש השלכות בכל הקשור לתהליך ההעברה של ערכים פילנתרופיים מהורים לצאצאיהם. חשוב במיוחד שהורים יחנכו את ילדיהם לנתינה ושישתפו אותם בפעילויות פילנתרופיות. חשוב גם לחשוף את הדורות השני והשלישי להחלטות במשפחה על הכיוונים, התחומים והאוכלוסיות שהן במוקד העניין לתרומות משפחתיות. יתר על כן, חשוב לעסוק בשיח על פילנתרופיה עם בני הדורות השני והשלישי אם המשפחה רוצה להמשיך בפעילותה הפילנתרופית. אשר להשפעת המשפחה לעומת השפעת הסביבה, הממצאים הראו שאף שלמשפחה יש תפקיד חשוב יותר מאשר לסביבה בהעברה בין-דורית של ערכים פילנתרופיים הרי שפעילות חינוכית מחוץ למשפחה, במוסדות רשמיים ובלתי רשמיים, חשובה גם כן. לדעתנו, לא נעשה די כדי לחזק את ההתנהגות הפרו-חברתית של ילדים וצעירים במערכת החינוך הפורמלי בישראל, ויש לעשות יותר מאמץ לקדם נתינה, התנדבות ומעורבות אזרחית במוסדות אלו. מחקר עתידי על העברה בין-דורית צריך להתייחס לא רק למשפחות פילנתרופים אלא גם לציבור בכללותו. מחקרים אלו צריכים לבחון עד כמה התנהגות הורית וגורמים אחרים משפיעים על העברה של ערכים פילנתרופיים וכן של ערכי נתינה ומעורבות אזרחית בקרב בני הדורות השני והשלישי.

מגבלות המחקר

יש להזכיר מגבלות מתודיות אחדות. ראשית, השימוש בדגימה תכליתית, המושלם על ידי מדגם בשיטת כדור השלג, מעיד על לכך שהמדגם הסופי אינו מייצג את האוכלוסייה הפילנתרופית בישראל וכן אינו משקף את הגיוון הדמוגרפי, גיאוגרפי, עדתי ודתי של החברה הישראלית. יתר על כן, ההיקף המצומצם של מדגם המחקר והיעדר ייצוג של קבוצות אתניות-דתיות בישראל מביא לידי כך שהיישומיות של מסקנות המחקר מוגבלת כמו גם יכולת ההכללה על פי ממצאיו.

מגבלה נוספת קשורה בהבדלים הניכרים בגישות ובהגדרות של פילנתרופיה ופילנתרופים וכן בריבוי ההגדרות שמשמשים בהן במדינות ובהקשרים חברתיים-פוליטיים שונים. על אף מגבלות אלו, אנו מאמינים שהניסיון הישראלי מוסיף להבנת תהליך ההעברה ותומך בעדויות ממחקרים שנעשו במדינות אחרות. בכך יש כדי לחזק בניית תיאוריות ופרקטיקות בתחום ההעברה הבין-דורית של ערכים פילנתרופיים ושל ערכי נתינה בקרב משפחות של הדורות השני והשלישי של פילנתרופים עשירים.

- Acock, A. C. (1984). Parents and their children: The study of inter-generational influence. *Sociology & Social Research*, 68, 151-171.
- Adriani, F., & Sonderegger, S. (2009). Why do parents socialize their children to behave pro-socially? An information-based theory. *Journal of Public Economics*, 93, 1119-1124.
- Agard, K. A. (2002). Learning to give: Teaching philanthropy K-12. *New Directions for Philanthropic Fundraising*, 36, 37-54.
- Albanesi, C., Cicognani, E., & Zani, B. (2007). Sense of community, civic engagement and social well-being in Italian adolescents. *Journal of Community & Applied Social Psychology*, 17, 387-406.
- Andolina, M. W., Jenkins, K., Zukin, C., & Keeter, S., (2003). Habits from home, lessons from school: Influence on youth civic engagement. *Political Science and Politics*, 36, 275-280.
- Auten, G., & Joulfaian, D. (1996). Charitable contributions and intergenerational transfers. *Journal of Public Economics*, 59, 55-68.
- Bandura, A. (1977). *Social learning theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
- Bandy, R., & Wilhelm, M. (2007). *Family structure and income during childhood and subsequent prosocial behavior in young adult* (No. wp200702). Retrieved from <http://www.iupui.edu/~econ/workingpapers/wp200702.pdf>
- Bakker, T. P., & de Vreese, C. H. (2011). Good news for the future? Young people, Internet use, and political participation. *Communication Research*, 38, 451-470.
- Bekkers, R. (2003). Trust, accreditation, and philanthropy in the Netherlands. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 32, 596-615.
- Bekkers, R. (2005). *Charity begins at home: How socialization experiences influence giving and volunteering*. In 34rd Annual ARNOVA-Conference, Washington, DC. Retrieved from https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/10720/Bekkers_05-charity-begins-at-home.pdf?sequence=2
- Bekkers, R. (2007). Intergenerational transmission of volunteering. *Acta Sociologica*, 50(2), 99-114.
- Benshalom, I. (2008). The dual subsidy theory of charitable deductions. *Indiana Law Journal*, 84, 1047-1096.
- Bowen, M. (1966). The use of family theory in clinical practice. *Comprehensive Psychiatry*, 7(5), 345-374.
- Breeze, B. (2009). *Natural philanthropists: Findings of the family business philanthropy and social responsibility inquiry*. Project report. Institute for Family Business (UK). Retrieved from <https://kar.kent.ac.uk/37241/>.
- Britt, S. L. (2016). The intergenerational transference of money attitudes and behaviors. *Journal of Consumer Affairs*, 50, 539-556.

- Brown, S., Srivastava, P., & Taylor, K. (2012). Preach what you practice? Donating behavior of parents and their offspring. Retrieved from <http://eprints.whiterose.ac.uk/74456/>
- Caputo, R. (2009). Religious capital and intergenerational transmission of volunteering as correlates of civic engagement. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 38, 983-1002.
- Chiessi, M., Cicognani, E., & Sonn, C. (2010). Assessing sense of community on adolescents: Validating the brief scale of sense of community in adolescents (SoC-A). *Journal of Community Psychology*, 38(3), 276-292.
- Clotfelter, C. (2007). *Federal tax policy and charitable giving*. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Dotti-Sani, G. M., & Quaranta, M. (2015). Chips off the old blocks? The political participation patterns of parents and children in Italy. *Social Science Research*, 50, 264-276.
- Eichenberger, E., & Johnson, J. (2011). Philanthropy: What it provides to families in business. *Tharawat Magazine* 10, 32-37.
- Einolf, C. J. (2017). Parents' charitable giving and volunteering: Are they influenced by their children's ages and life transitions? Evidence from a longitudinal study in the United States. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*. Advance online publication. doi: 10.1177/0899764017737870
- Flanagan, C. A., & Levine, P. (2010). Civic engagement and the transition to adulthood. *The Future of Children*, 20, 159-179.
- Fletcher, A. C., Elder, G. H., & Mekos, D. (2000). Parental influence on adolescent involvement in community activities. *Journal of Research on Adolescence*, 10, 29-48.
- Frankenberg, E., Lillard, L., & Willis, R. J. (2002). Patterns of intergenerational transfers in Southeast Asia. *Journal of Marriage and Family*, 64, 627-641.
- Gallo, E., & Gallo, J. J. (2001). *Silver spoon kids: How successful parents raise responsible children*. Chicago, IL: Contemporary Books.
- Gullestad, M. (1996). From obedience to negotiation: Dilemmas in the transmission of values between the generations in Norway. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 2, 25-42.
- Hayoz, C., Klostermann, C., Schmid, J., Schlesinger, T., & Nagel, S. (2017). Intergenerational transfer of a sports-related lifestyle within the family. *International Review for the Sociology of Sport*, Advance online publication. doi: 10.1177/1012690217702525.
- Herzog, P. S., & Mitchell, S. (2016). Intergenerational transmission of religious giving: Instilling giving habits across the life course. *Religions*, 7(7), 93.
- Hooper, P. L., Gurven, M., & Kaplan, H. (2014). Social and economic underpinnings of human biodemography. In M. Weinstein & M. A. Lane (Eds.), *Sociality, hierarchy, health: Comparative biodemography: A collection of papers*. Washington, D.C.: National Academies Press. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK242464/>
- Janoski, T., & Wilson, J. (1995). Pathways to voluntarism: Family socialization and status transmission models. *Social Forces*, 271-292.

- Jorgensen, B. L., & Salva, J. (2010). Financial literacy of young adults: The importance of parental socialization. *Family Relations*, 59, 465-478.
- Larson, R., & Hansen, D. (2005). The development of strategic thinking: Learning to impact human systems in youth activist program. *Human Development*, 48, 327-349.
- Lee, R. (2014). Intergenerational transfers, social arrangements, life histories, and the elderly. In M. Weinstein & M. A. Lane (Eds.), *Sociality, hierarchy, health: Comparative biodemography: A collection of papers*. Washington, D.C.: National Academies Press. Retrieved from <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK242464/>, 223.
- Matthews, T. L., Hempel, L. M., & Howell, F. M. (2010). Gender and the transmission of civic engagement: Assessing the influences on youth civic activity. *Sociological Inquiry*, 80, 448-474.
- McDougle, L., McDonald, D., Li, H., McIntyre-Miller, W., & Xu, C. (2017). Can philanthropy be taught?. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 46, 330-351.
- Muhammad, I. N., & Hussaini, H. (2016). Philanthropic motivations of Hausa Muslim women in Dutse, Jigawa State, Nigeria: Evidence from a pilot study. *Journal of Developing Country Studies*, 6. Retrieved from <http://www.iiste.org/vol-6-no-1-2016-journal-of-developing-country-studies/>
- Musick, M. A., & Wilson, J. (2008). *Volunteers: A social profile*. Indianapolis, IN: Indiana University Press.
- Mustillo, S., Wilson, J., & Lynch, S. M. (2004). Legacy volunteering: A test of two theories of intergenerational volunteering. *Journal of Marriage and Family*, 66, 530-541.
- Nesbit, R. (2013). The influence of family and household members on individual volunteer choices. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 42, 1134-1154.
- Okumura, T., & Usui, E. (2015). Do parents' social skills influence their children's sociability?. *Journal of Economic Analysis and Policy*, 14(3). Published on line. doi: 10.2139/ssrn.1510749.
- Osili, U., Clark, C., & Bergdoll, J. (2016). *A tradition of giving. New research on giving and volunteering within families*. Indianapolis, IN: Indiana University, Lilly Family School of Philanthropy.
- Otoni-Wilhelm, M., Zhang, Y., Estell, D. B., & Perdue, N. H. (2017). Raising charitable children: The effects of verbal socialization and role-modeling on children's giving. *Journal of Population Economics*, 30, 189-224.
- Paik, A., & Navarre-Jackson, L. (2011). Social networks, recruitment, and volunteering: Are social capital effects conditional on recruitment?. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40, 476-496.
- Penner, L. A., Dovidio, J. F., Piliavin, J. A., & Schroeder, D. A. (2005). Prosocial behavior: Multilevel perspectives. *Annual Review of Psychology*, 56, 365-392.
- Quaranta, M., & Dotti-Sani, G. M. (2016). The relationship between the civic engagement of parents and children: A cross-national analysis of 18 European countries. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 45, 1091-1112.

Rahmin-Silberstein, D. R. (2009). *Authenticity: How Jewish American families sustain philanthropic values and behaviors across generations*. Unpublished doctoral dissertation. Brandeis University, The Heller School for Social Policy and Management. Retrieved from: <https://search.proquest.com/openview/e6227db053a2f5ceedbe90a883cfe0af/1?pq-origsite=gscholar&cbl=18750&diss=y>

Sapiro, V. (2004). Not your parents' political socialization: Introduction for a new generation. *Annual Review of Political Science*, 7, 1-23.

Schnitker, J. (2008). Happiness and success: Genes, families and the psychological effects of socioeconomic position and social support. *American Journal of Sociology*, 114 (supplement), 233-258.

Schwass, J., & Lief, C. (2008). About family, business, and philanthropy. *Perspectives for Managers*, 165, 1-4. Retrieved from <https://www.imd.org/uupload/IMD.WebSite/MicroSites/family-business/pdfs/articles/About-Family-Business-and-Philanthropy.pdf>

Settle, J. E., Bond, R., & Levitt, J. (2011). The social origins of adult political behavior. *American Politics Research*, 39, 239-263.

Steinberg, R., & Wilhelm, M. (2003). *Giving: The next generation-parental effects on donations* (working paper). Brisbane, Australia: Queensland University of Technology, Centre for Philanthropy and Nonprofit Studies.

Verba, S., Schlozman, K. L., & Brady, H. E. (1995). *Voice and equality: Civic voluntarism in American politics*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Ward J. (2009, Autumn). The ten hidden arts of successful business families. *Family Business Magazine*, 49-52.

Wiepking, P., & Bekkers, R. (2012). Who gives? A literature review of predictors of charitable giving. Part Two: Gender, family composition and income. *Voluntary Sector Review*, 3, 217-245.

Zukin, C., Keeter, S., Andolina, M., Jenkins, K., & Delli-Carpini, M. X. (2006). *A new engagement? Political participation, civic life and the changing American citizen*. Oxford, UK: Oxford University Press.

המרכז לחקר החברה האזרחית והפילנתרופיה בישראל פועל לפיתוח ולקידום ידע מחקרי בסיסי ושימושי בנושא החברה האזרחית והפילנתרופיה בישראל. המרכז מתמקד בפעילות מחקרית אודות התפתחות החברה האזרחית והפילנתרופיה בישראל ובעולם היהודי, פעילותן ותרומתן לחברה. ממצאי המחקרים משמשים בסיס להרחבת פעילות המרכז בהפצת ידע, פיתוח תכניות לימוד והעשרה שעניינן חברה אזרחית ופילנתרופיה ועבודה עם ארגונים בחברה האזרחית.

המרכז לחקר החברה האזרחית והפילנתרופיה בישראל

philanthropy@savion.huji.ac.il | <http://www.sw.huji.ac.il/list/945> | 02-5882203